

KARULA KIHELKONNARADA

22 OK Juku-Peedu püsiraja KP-d annavad päris hea ülevaate Karula loodusest, kultuuri- ja ajaloost Raja läbimisel võiks appi võtta ka rattad. Kas auto-, mootor- või jalgrattad. Ratastel saab teha üldorienteerumist. Viimane lihv jääb jalgade kanda. Seega võiks selle raja nimeks olla ka

Jalgsi ja ratastel Karula kihelkonnas

KP-de piirkonda aitab jõuda Eesti põhikaardi alusel koostatud Karula kihelkonna teedekaart 1:100 000. KP-de paremaks leidmiseks on iga KP kohta jupike detailsemat kaarti mõõtkavas 1 : 5 000 – 1 : 50 000.

Kaardijupi juures olevas lühiinfos kasutatakse järgmisi lühendeid:

O – orienteerumiskaart

R – rogainikaart

P – veidi kohendatud Eesti põhikaart

Tähele järgneb kaardijupi mõõtkava ja kõrgusjoonte vahe. Nt. P 1 : 30 000 H=5m

Iga KP kohta on rajameister koostanud kirjelduse huvitavatest juttudest ja lugudest mis talle siinelatud 35 aasta jooksul ette on jäänud ja arvutimällu talletatud. Väga palju Karula jutte on kirja pannud Karula mees Jaan Lattik (edaspidi J.L.) Tema „Teejuhi“ jutu järgi tehtud Teejuhi raja me juba läbisime. Tema palumegi kihelkonnaraja peatejuhiks. Aga lisame ka teiste autorite huvitavaid lugusid. Ehk leiab siit üht-teist huvitavat ka päris võõras rändur või päris omainimene???

Osalemise kord:

- Prindi omale Juku-Peedu kodulehelt www.jukupeedu.ee/pysirajad raja kaart ja osavõtukaart
- Tutvu KP-de kirjeldusega
- Rajal kirjuta KP-tähisel olev kahetäheline parool osavõtukaardile

- Lõpetamisel pane osavõtukaart Lüllemäe Suusamaa parklas Juku-Peedu välipostkasti (asub Lüllemäe kooli vastas)
- Märgetega osavõtukaardi tagastanud osalejad lähevad läbi aasta kestva Juku-Peedu trimmimängu arvestusse
- Trimm = looduses liikumise abil heas kehalises ja vaimses seisundis olemine. Lisastiimuliteks võiksid olla Juku-Peedu trimmi minimeened ja loosiauhinnad

Ja nüüd rajale

Karula kihelkonnaraja KP-de asukohtade legendid ja lühikirjeldused:

9 National Geographicu Kollase akna SW-külg

Karula kihelkonnaraja sissejuhatus. Julgustamaks kõhklejaid läbi akna Karula „tarre“ sisse minema ja täpsemalt järgi vaatama, kas see kollane aken ikka on õiges kohas.

10 Kivide vahel

Tätta ja Vana-Mendo talude vaheline piir. Jaan Lattiku jutt piirikivist. Õnnistus kõigile, kes meie piire kalliks peavad. Olgu see riigi- või talupiir. Aga ehk ka kihelkonnapiir?

11 Metsatuka NW-serv

Karkküla kalme ja rehi. Retk muinasKarulasse, Bernard Kangro vanast reheahjust

12 Vundamendi N-nurk

Madsa kool. JL-i jutt „Mälestused“

13 Kungas

Madsa Liinamägi. Ed. Prantsu mälestuste järgi kunagine Matsla vendade kindlus, kust peeti vihast võitlust võõra võimu ja natuke võõra usu vastu

14 Mähkli talu õuetee ots

Meie siiani ühe staažikaima ministri **August Keremi sünnikodu.** Lisaks ülevaatele Keremist väike kõrvalepõige nõukaaega läbi Ain Kaalepi luuletuse „Autopoot Mähkliil“

15 Kaitsetahvli E-külg

Ähijärve kalme, Karula ja Antsla valla

piiriküsimused. Jutte ja lugusid muinasajast ja piirijoonest üle Ähijärve

16 Infotahvli NW-külg

Kaikamägi. Kirik, kool, seltsimaja, suured varandused mägede vahel. J.L.-i jutt „Mägede vahel“, M.J. Eiseni jutt „Laenukassa“ Mändiku talu juures Jaanimäel

17 Kaitsetahvli NW-külg

Mähkli kalme. Veel üks pilk muinasaega

18 Sihi ots koprasoo servas

Mustjärved. Nende järvede täpne saamisluugu on kirjas Jaan Lattiku jutus „Kaks järve“. Lisaks RMK ülevaade Ödri järvest

19 Aida NW-nurk

Kirjaniku ja kirjastaja **Valev Uibopuu** sünnikodu. Mõni sõna ka Valev Uibopuu lähimast võitluskaaslasest Rootsi-päevilt **Bernard Kangrost.** Mõlema sünnikodud on Ärna jõe (Valtina oja) ääres. Ühel Karula kihelkonnas, teisel Urvaste kihelkonnas. Linnulennult on vahet 6 km.

20 Tehisauk 4 x 4m

Metsavendade Mõttuste punkri ase.

Metsavendlusest nii ja teisiti.

21 Kaitsetahvel, puu NW-külg

Rahapetta, suur vana kivi, ohvrikivi. Miks selle puu nimi on Rahapetta? JL-i jutt „Vana kivi“

22 Infotahvel vana koolimaja SE-nurgas

Vissi kirik, kool, Rootsi kuninga „pettäi“. Kiriku ja kooli ajalugu,kaasaegsete meenutused Vissi koolist, Kuningapetta saamisluugu

23 Infotahvli N-külg

Kaagjärve Mäemõisa. Kaagjärve mõisa ja hariduselu lugu

24 Karula ja Valga (Luke) kihelkonna piirisilt

Kaagjärve Alamõisa. Siin asus omaaegne Eesti imposantseim maal asuv tööstusrajatis.

25 Kaitsetahvli W-külg

Niklusmäe kabeli ja kalme asukoht. Ühtlasi põnevuskoht. 2012. aastal lõi meedias laineid sajandi suurim kalmerüüste Niklusmäel. Niklusmäelt on varandusi otsinud paljud katsetajad. Sellest annavad märku paljud varem või hiljem songitud paikkonnad. Üks vanem, teie uuem.

See rüüste on toimunud siiski juba aastaid tagasi. Näiteks on rüüste asukoht kantud 2004.a. Niklusmäe orienteerumispäevaku kaardile. Aga kes seda oskas siis arvata, et tegu on rüüstega...

26 Kaitsetahvli NE-külg

Karula mõis. Meenutused kaasaegseilt. Musumäe, Prouametsa ja Kroonuniidu saamislugu. Eesti esimese lennunavigaatori ja kirjamehe Aleksander Lipu sünnipaik

27 Kabelivare SE-külg

Kroodimägi. Karula viimaste mõisnike viimane puhkepaik, Bernard Kangro „Must ingel“

28 Karjatee ots maantee ääres

Anumägi, Prigendimägi. Jälle hulk seletamist mõisahärrade patutegemistest ja meie puudulikest geograafilistest teadmistest. Anumägi on „Avasta Karulat“ videos valesti, Prigendimäe õiget kohta ei teadnud jälle rajameister...

29 Vana vallamaja ees

Tüüra talu ja kool, Karula vana vallamaja

Tüüra talu ja kooli kujunemine, J-L-i perekonnalugu, J.L-i „Kus nägime esimesi parlamendivalimisi“, näitemängud, Mis seob Eesti parimat Vilde ja Tammsaare uurija ja tundjat Elem Treierit Karula vallamajaga

30 Kuivanud lätte (augu) NE-serv

Läte Jaan Lattiku sünnikodu juures J.L-i jutt „Läte“. Väike mõtisklus ühest väikesest lättest või allikast või mõnest veenirest üldse. Kuhu ta lõpuks välja jõuab? Muudkui niriseb ja läheb. Kas parasjagu Soome lahte või Riia lahte... Sõltumata igasugusest poliitikalast muudkui niriseb ja läheb oma teed...

Karmist ja kaunist Karulast peateejuht Jaan

Lattiku silme läbi:

Mina ei ole oma karakterilt üldiselt looduseuurija, taimedetundja ega putukate- ja liblikatekorjaja. Jumal on mu silmi sedaviisi seadnud ja korraldanud, et nad vahivad rõõmsamini inimesi, ka loomi, kui neid juhtub silmapiiril ette. Küll olen ma, võib ütelda, looduse süles ja rüpes sündinud ja üles kasvanud. Päike suudles hommikul, kui karjaga metsa läksin, mu pead ja palet, metsakohin ja igasugused tsirgud, suured ja pisitillukesed, laulsid koos hommikutervitust. Ja kaks kindlat karjakoera lonkisid mu kõrval metsateele, et olla abitöölisteks kõrge ja raske ameti pidamisel – hoida karja ja olla väike karjane. Vaevalt ma vahtisin puid või korjasin lilli, et neid kellegile viia, et võta, need on sulle. Ka mitte emale ei viinud. Seda ta teadis, et ma niisuguste õrnustega ei maadelnud. Kuid siiski leidus ka looduses, mis mind peatas, et poiss, siin seisata, - on midagi sinu jaoks. Need olid järved ja ka põlised sood, nagu meie Muraksoo murakamarjade, kurgede karjumiste, sügava sambla ja lahtiste veemülgastega, et ära astu kogemata sisse, siis kaod,. Vanakuri ise kisub alla. Nois kohtades elasid muistsed jutud ja lendlesid üle metsa sisse peidetud järve kui ka üle lahtise soo, mis isegi talvel korra-päraselt kinni ei külmanud, nagu nägemused ühest teisest meile, lastele, teadmata ja tundmata maailmast. Mis sihukestes paikades vanasti oli juhtunud, see tegi ka karjapoisi rahutuks, tegi looduseuurijaks ja Jumala saladuste imetlejaks.

(„Teekond läbi öö III“, 1955)

Samu vaateid jagab ka rajameister ja see annab ehk seletuse, miks rajal just sellised KP-d.

Koostas Toivo Kotovr 2013 – 2014

Karula kihelkonnaraja lühikirjeldus